

שבת שבתון - ומצות ועניתם את נפשותיכם

רב דניאל שטיין

א. גמ' שבת (כד.-כד): - דאמר רב גידל אמר רב ראש חדש שחל להיות בשבת המפטיר בנביא בשבת אינו צריך להזכיר של ראש חדש, שאילמלא שבת אין נביא בראש חדש וכו', ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא דאמר רבי יהושע בן לוי יום הכפורים שחל להיות בשבת המתפלל נעילה צריך להזכיר של שבת, יום הוא שנתחייב בארבע תפלות.

ב. אור שמח (פ"ד עבודת יוה"כ ה"א): - וכן נ"ל דקדושת יוה"כ"פ חיילא על שבת ג"כ, להקדישו בשבות מכל אכילה, דקדושת יוה"כ"פ גם לשבת אהני שיוקדש בענות נפש, ולכן ביוה"כ"פ שחל בשבת וחולה שיש בו סכנה שצריך לאכול מורה אני דלא מקדש גם על שבת, דזה קדושת שבת אז שלא לאכול בו, ופשוט.

ג. ויקרא (פכ"ג, כ"ז-ל"ב): - אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם והקרבתם אשה לה'. וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלקיכם. כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה. וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההוא מקרב עמה. כל מלאכה לא תעשו חקת עולם לזרתיכם בכל משבתיכם. שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם.

ד. גמ' יומא (עד): - דתנו רבא ורב יוסף בשאר סיפרי דבי רב מניין ליום הכפורים שאסור ברחיצה בסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה תלמוד לומר שבתון שבות.

ה. ספרא (אחרי מות פרק ה' פרש' ח'): - ומנין שיום הכיפורים אסור באכילה ובשתייה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה תלמוד לומר שבתון שבות, יכול תהא שבת בראשית אסורה בכלום תלמוד לומר הוא, הוא אסור בכלום ואין שבת בראשית אסור בכלום.

ו. רמב"ם (פ"א שביתת עשור ה"ה): - מצות עשה אחרת יש ביום הכפורים והיא לשבות בו מאכילה ושתייה שנאמר תענו את נפשותיכם.

ז. גמ' פסחים (סח): - דתני חיאי בר רב מדפתי, ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין, והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך, כל האוכל ושותה בתשעה בו מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי.

ח. תורה תמימה (ויקרא כ"ג, ל"ב אות צ"ז): - מפני שתענית יום עשירי קשה לו ע"י רבוי אכילה בתשיעי, ונמצא שאכילה בתשיעי הוי הכנה לקושי התענית, ולכן עולה לו התענית של יום העשירי בערך תענית של שני ימים.

ט. רא"ש יומא (פ"ח סי' כ"ב): - תני רבי חיאי בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין ללמדך שכל האוכל ושותה בו מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי והכי פירושו דקרא ועניתם את נפשותיכם. כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחדש להתחזק באכילה ובשתייה כדי שתוכלו להתענות למחר להראות חיבתו של המקום ב"ה לישראל.

י. גמ' יבמות (קב): - ובאנפיליא חליצתה פסולה כו'. למימרא דאנפיליא לאו מנעל הוא, ותנן נמי אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא באנפיליא, ואין צריך לומר במנעל וסנדל, לפי שאין נכנסין במנעל וסנדל לעזרה, ורמינהו אחד מנעל וסנדל ואנפיליא, לא יטייל בהן לא מבית לבית ולא ממטה למטה, אמר אביי דאית ביה כתיית, ומשום תענוג, אמר ליה רבא ומשום תענוג בלא מנעל ביום הכפורים מי אסירי, והא רבה בר רב הונא כריך סודרא אכרעיה ונפיק, אלא אמר רבא, לא קשיא כאן באנפיליא של עור, כאן באנפיליא של בגד.

יא. משנ"ב (סי' תרי"ד ס"ק ה'): - דכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש, ויש מאחרונים שמחמירין בשל עץ אפילו אינו מחופה עור וכן יש מחמירין שלא לצאת במנעל העשוי מלבדים ועשוי כמנעל שלנו והוא מגין על רגל ואינו מרגיש כלל שהוא יחף ולא בכלל עינוי הוא ולפ"ז ה"השל גומא יש להחמיר. והנה אף שאין למחות ביד המקילין אחרי שהשו"ע ורוב אחרונים מקילין בזה מ"מ מי שאפשר לו נכון להחמיר בזה.

יב. רמב"ם (פ"ג שביתת עשור ה"ז): - אסור לנעול מנעל וסנדל אפילו ברגלו אחת, ומותר לצאת בסנדל של שעם ושל גמי וכיוצא בהן, וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו י שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יחף, התינוקות אע"פ שהן מותרין באכילה ובשתייה ורחיצה וסיכה מונעין אותן ממנעל וסנדל.

יג. גמ' שבת (קיד:-קטו). - תניא כוותיה דרבי יוחנן יום הכפורים שחל להיות בשבת תלמוד בבלי מותר בקניבת ירק, מפצעין באגוזים, ומפרכסין ברימונים מן המנחה ולמעלה מפני עגמת נפש. [רש"י שבת (שם) - דשבות לאו איסורא דאורייתא הוא, אלא דרבנן, והכא משום עגמת נפש, שמתקן ואינו אוכל, והרי קרוב לעינוי - שרי, ודווקא מן המנחה ולמעלה, שהוא שואף ומצפה לעת אכילה, ואיכא עגמת נפש טפי]. [ח' הרשב"א שבת (שם) - ופירוש עגמת נפש שחששו לעגמת נפש והתירו עכשיו לקנב כדי שלא יצטרך לערב לתקן את הכל וירעב ותהיה נפשו עגומה, ורש"י ז"ל לא פירש כן וזה נכון].

יד. תשו' שאגת אריה (סי' ע"ו) - ואגב אורחין למדנו דהאוכל ושותה ביה"כ שלא כדרך אכילה ושתיה חייב משום דלא כתיבא גבי' אכילה אלא אשר לא תעונה כתיב והרי לא נתענה.

טו. גמ' יומא (עח:) - האוכל ככותבת הגסה, כמוה וכגרעינתה, והשותה מלא לוגמיו חייב וכו' אמר רב יהודה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה, וקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי לא מיתבא דעתיה. [פרש"י - ואע"ג דכל שיעור אכילת איסור בכזית היא, ה"מ היכא דכתיבה אכילה אבל הכא אשר לא תעונה כתיב, וכל כמה דלא מיתבא דעתיה ענוי הוא].